

Najljubše je zame branje knjig... toda profesorji mi s svojimi razlagami žal grenijo to razvedrilo, ga skoraj odvzemajo (VI, ž, Brežice).

V knjigi najdem vse, saj me lahko razvedri ob vsakem času, ob vsakem vremenu... tudi če me vse zapusti, sem prepričana, da mi knjiga ostane zvesta tako rekoč vse življenje (V, ž, Kočevje).

Najljubše mi je branje knjig, posebno romanov, v katerih pisatelj opisuje domače življenje in družinsko srečo. To pa zaradi tega, ker pri tem pozabim na vsakdanje skrbi in težave, ki me obdajajo... (VI, ž, Celje).

Čudovit užitek imaš, če se potopiš v branje in živiš z junaki zgodbe. Ne zavedaš se lastnega življenja, tvoje misli so pri junaku. Vendar nazadnje vedno prijadram v sedanost. Včasih pa tudi knjige zanemarim in takrat živim samo za kino, ki včasih še prekaša knjigo (V, ž, Ljubljana).

S knjigo se kratkočasim, obenem pa me tudi vzgaja (V, ž, Maribor).

Tisti dan, ko lahko vzamem v roko knjigo in jo berem, se mi zdi kakor praznik. Ko se zatopim v duševnost ljudi iz knjige, živim v drugem svetu, da pozabim na vse okrog sebe (V, ž, Ljubljana).

Knjige so mi najljubše razvedrilo, kajti gledališče, kino in podobno ne ustreza mojemu razpoloženju... Pri knjigah pa sam izbiram... Slaba stran odnosa do knjig je le, da pri njih ne vzdržim dolgo (VII, m, Celje).

V knjigi je vedno kaj, kar me uči in hkrati razvedri (VI, ž, Maribor).

Če sem slabe volje ali se dolgočasim, vzamem v roke knjigo in slaba volja jo kaj hitro odkuri (V, m, Trbovlje).

Najljubše razvedrilo mi je dobra knjiga, ker v njej najdem vse, kar gre v vsakdanjem življenju mimo mene, in pa, ker začnem ob knjigi razmišljati ter se poglobljati vase (VIII, ž, Ljubljana).

Največje razvedrilo mi je vsekakor knjiga. Spremlja me ob veselih dneh, ob žalostnih pa mi je svetovalka... (VI, Gorica).

Že od nekdaj ljubim knjige, v njih najdem vse, česar v resnici nikjer ni. Odpre se mi nov svet, čudovit, neznan, poln skrivnosti in lepote, čemu bi iskala potem še drugih zabav? (VII, Maribor).

Ko berem, doživljam vse dogodke iz knjige, sočustvujem s premagancem in se vsavljam v njegovo trpečo dušo. S težkim srcem zapustim branje in si mislim, le zakaj me ljudje motijo v svetu mojih sanj. Branje mi je najljubše tudi zato, ker ob njem pozabim na pusto vsakdanost (VII, ž, Ljubljana).

Najljubša mi je knjiga... ker se pri njej najbolj sprostim, ko dam svoji domišljiji prosto pot v svet, kamor more samo duh, v svet, kjer pozabiš na vse hudo v življenju in veruješ, da je življenje nekaj lepega in svetlega. Ti trenutki so mi najlepši (VIII, ž, Ljubljana).

Kadar imam le kaj prostega časa, mi je najljubša družba dobra knjiga. Kako lepo je pozabiti vsakdanost in zaživeti v novem svetu (VII, ž, Ljubljana).

Najbolj se zabavam ob lepi knjigi, ker se z mislijo prepeljem v daljni svet, ki je včasih poln sovraštva pa zopet ljubezni, veselja, trpljenja in hrepenjenja... Mislim, da se mi ob knjigi misli najbolj sprostiti (VIII, ž, Trbovlje).

V branju najdem ves duševni in po svoje tudi telesni spočitek; zdi se mi, da bi ne mogla več živeti, če bi ne imela knjig (V, ž, Celje). *Konec prihodnjšč*

Bogomil Gerlanc

K ŽUPANČIČEVI MLADINSKI LIRIKI

Župančičeva številčno in vsebinsko zelo bogata mladinska lirika obsega po dosedanjih ocenah pesnikovega dela dve razdobji: dobo »Pisarnic« in Cicibanovo dobo.

Prva zajema prve pesnikove poskuse in sega v čas dozorevanja, ko se je mladinska lirika vedno bolj izgubljala ob Župančičevi ljubezenski pesmi. Zanimivo pa je, da se pesnik mladinskim pesmim ni popolnoma

odrekel, da, celo še več: deloma jih je uvrstil v zbirko »Čaša opojnosti« v zadnja dva cikla (»Jutro« in »Romance«), čeprav je obenem že pripravil za tisk tudi izdajo »Pisanice«. Od prve, leta 1894 v Angelčku objavljene mladinske pesmi (»Cvetke, ptiček in deček«) je nadaljeval z mladinsko liriko še tudi po izdaji »Pisanice« in v Zvončku za leto 1903 je izšla njegova zadnja mladinska pesem (»Kum Jarnejko«) iz te prve dobe, ki je obsegala torej celih deset let.

Po dosedanjih bibliografskih pregledih pesnikovega deleža v mladinski liriki ali otroški poeziji naj bi torej tej prvi, plodoviti dobi sledila doba skoraj desetletnega molka, ko naj bi se pesniku šele v novih življenjskih razmerah in ob lastnih otrocih zbudil pesniški navdih, ki je dal tri bogate sadove mladinske lirike: verze k slikanici »Lahkih nog naokrog«, »Cicibana in še kaj« ter »Sto ugank«.

Novo gradivo pa nas sili, da tako razdelitev pesnikovega deleža pri naši mladinski književnosti popravimo. To gradivo priča, da so bili v Župančiču stalno zelo živi »tisti notranji glasovi, skrivnostni fluid, ki veže prejšnje rodove s poznejšimi«, kakor je sam zapisal v oceni »Pravljic« Fr. Milčinskega.

»Odhod. In zažvižgal je vlak skozi mrak...« Leta 1905 je Župančič odšel v Pariz, od jeseni 1907 pa je bil v Nemčiji za domačega učitelja. V tujini je ostal do konca leta 1910. V tem času je izdal pri založbi Kleinmayer & Bamberg »Samogovore«, pri Schwentnerju pa dve mladinski knjižici: »Palčki Poljanci« in »Lahkih nog naokrog«. V tujini je »po spominu« zapisal tudi otroške pesmi iz Bele krajine, ki jih je Štrekelj objavil v 14. snopiču »Slovenskih narodnih pesmi« (1911).

Z založnikom Schwentnerjem, pri katerem so izšle zbirke »Čaša opojnosti«, »Pisanice« in »Čez plan« (1904), Župančič v zadnjih letih ni imel nikakih zvez. Posredno ju je zopet zbližal Cankar ob izidu »Hlapca Jerneja« (1907). Z Dunaja je namreč oktobra 1907 pisal Schwentnerju, naj pošlje na Župančičev naslov (Schloss Kisslegg, Württemberg, Nemčija) en izvod knjige, ker: »...meni je ‚Hlapec Jernej‘ popolnoma pošel (Tebi, upam, bo tudi v kratkem)... On je tožil, da nima zdaj ‚nič za brati‘« (Cankarjeva pisma II, stran 235 in 237).

Že za božič 1907 je izšel pri Schwentnerju Župančičev prevod tedaj že v več jezikih izdane bogato ilustrirane mladinske knjige »Die Wiesenzwerge« — »Palčki Poljanci«. Primerjava z izvirnikom nam pokaže, da se je založniku z izdajo mudilo in da prevajalec ni mogel svojega dela opraviti tako, kakor bi ga verjetno rad. Toda pri verzih, ki jih govori luna, ko zagleda pod seboj na gričku srdit boj dveh sosedov palčkov, občutimo v Župančičevih verzih nekaj več kot gol prevod.

Schien gestern mit Wonne,
Lieb' wärmt wie die Sonne;
Streit und Zank
Macht mich blass und krank.
Hinter Wolkendecken
Muss ich mich verstecken,
Will die Zänker nicht seh'n!

Sinoči ves svetla
ljubezni sem sijal.
Bolan in bled nocoj
boj vidim pod seboj.
Oblak ti najbolj črni
obraz, oči mi zagrni,
da več ne zrem zdražljivcev!

Kako je sprejela slovenska javnost to za naše razmere res izredno luksuzno opremljeno knjigo, nam dokazujeta naslednji dve oceni. V Ljub-

ljanskem Zvonu (1907) se je ob knjigi navduševal dr. J. Tomišek tako: »Ali je kdo, ki bi mogel zanikati, da naša književnost in naše knjištvo vrlo napredujeta? Kdor o tem napredku ni preverjen, naj vzame to delo v roke!« V Slovanu pa je pisal dr. Fr. Ilešič: »Kar se tiče mladinskega slovstva, smo Slovenci pravi ubožci... Nič veselega, živahnega, duše ogrevajočega. Zato so se vsekakor slovenski starši in slovenski otroci tem bolj razveselili prelepe, naravnost razkošno opremljene mladinske knjige v velikem formatu ‚Palčki Poljanci‘.«

Po že omenjeni korespondenci med Cankarjem in Schwentnerjem smemo torej trditi, da je Cankar povzročil, posredno sicer, ponovni vstop Otona Župančiča v slovensko mladinsko slovstvo.

Velik uspeh, ki ga je založnik Schwentner dosegel s »Palčki Poljanci«, ga je spodbudil, da je za božič 1909 pripravil izdajo podobnega mladinskega dela. To je bila slikanica »Lahkih nog naokrog«. Kakšni so bili vzroki, da knjiga ni izšla za ta božič, ampak šele leta 1912, nam iz do sedaj razpoložljivega gradiva ni znano. Vendar to ni važno za moj članek, v katerem bi rad pokazal, da pomenijo verzi v slikanici »Lahkih nog naokrog« posebno razdobje v Župančičevi mladinski liriki.

Knjiga »Lahkih nog naokrog« je med tremi prevedenimi ali prirejenimi mladinskimi knjigami Otona Župančiča (Palčki Poljanci, Lahkih nog naokrog, Pokoncu izpod korenin) zanimiva zato, ker jo je pesnik uvrstil med svoja izvirna dela, čeprav nas nemške slike opozarjajo na to, da so bili sprva ob njih nemški verzi. Kako torej pridejo verzi iz te knjige med izvirna Župančičeva dela?

Pravice do izvirnosti si je pesnik javno izgovoril v poročilu o knjigi, ki ga je kot urednik objavil v Slovanu (1914). To poročilo, iz katerega se čuti prizadetost, da ni o knjigi do tedaj še nihče nič poročal, se glasi: »Lahkih nog naokrog« — ta slikanica je izšla ravno za lanski božič, in morda ne bo neprimerno, če se po preteku enega leta prvič v slovenski javnosti omeni, da so pesmice *izvirno slovenske brez vsakega ozira na prvotno nemško besedilo*.« (Podčrtal B. G.)

Tako tudi javno izgovorjeno avtorsko pravico je Župančič prvič uporabil ob izdaji »Dela« (II. knjiga 1936), kjer je objavil večino pesmic iz te knjige. Razumljivo je, da ni bilo vzrokov za dvome o izvirnosti tega pesnikovega dela; toda z gradivom, ki ga bomo delno objavili tu, bomo podali tudi dokaze izvirnosti.

Med korespondenco Otona Župančiča z založnikom L. Schwentnerjem sta se ohranili dve pismi v zvezi z izdajo slikanice »Lahkih nog naokrog«. Pismi še nista bili objavljeni. V zapuščini založnika pa se je ohranil tudi korekturni izvod knjige, ki je bil po naključju rešen ob prehodu Schwentnerjeve knjigarne v Ljubljani v družbeno last.¹

Prvo pismo je bilo napisano v gradu Kissleggu, kjer je Župančič preživel poletne mesece kot »hofmajster«, kakor je imenoval Cankar Župančičevo službo domačega učitelja v družini grofov Attemsov.

V Kisleku, 12. VII. 1909.

Dragi Schwentner!

Pošiljam ti verze za slikanico, ki si mi jo bil poslal še v Bregenc. Nekaterih sem sam vesel, in ker niso prevodi, si pridržujem pravico, da jih natisnem pozneje, kadar bi izdajal zopet sam kaj za mladino. Slike me nič kaj ne vesele

— to ni naše. Človek bi rad podal otrokom kaj čisto domačega, v besedi in sliki slovenskega, potem bi imelo trajen kulturnen in vzgojevalen pomen — vrag, da so te stvari tako drage.

Honorar odmeri po svoji modrosti in razsodnosti; zlasti navzgor ti ne stavim meja. Čim prej pošlješ, tem ljubše mi bo, ker bi rad malo potoval o počitnicah. Kedaj kaniš knjižico izdati? Za božič?

Jaz se dolgočasim med kisleškimi Šembiljami — sam dež in mraz kakor božični čas.

Lepo Te pozdravljam, Tebe in gospo

Tvoj Oton Župančič

Naslov: Kisslegg, Württemberg.

Naslovov posameznim pesmicam nisem napisal, ker se bi mi zdeli nekateri preneslani, in je iskanje naslovov pri pesmih sploh duhomorno in pravzaprav brezplodno delo, vsaj večinoma.

Slikanica »Lahkih nog naokrog« pa ni izšla za ta božič in tudi še naslednje leto ne. Vzroki nam niso znani in tudi med Župančičevo korespondenco ne najdemo nobenega sledu o tem. Toda med založnikom in Župančičem je o knjižici še tekla beseda, kakor nam priča naslednje pismo. To je iz Bregenza, kjer je pesnik živel še do junija 1910, ko se je odpravljaj na Dunaj, da bi tam napravil še profesorski izpit, nato pa šel »potrkat Hribarju«, to je županu v Ljubljano, zaradi mesta suplenta na dekliškem liceju, kakor sporoča dr. Prijatelju dne 20. februarja 1910.

(Poštni pečat: Bregenz 24. IV. 1910.)

Dragi Schwentner!

Danes sem pogledal in premislil tiste verze za slikanico še enkrat. Meni se pa le zdi, da bi Marko in Bogdan lahko ostala. Misliš, da niso naši otroci čitali o teh stvareh? Po starih »Vrtcih« če se ne motim. Pa tudi, če ne bi — kako to, da ne bi umeli, ko je situacija v pesmi vendar povedana, slika pa jo pojasni potem tudi tistemu, ki si iz verzov samih ne bi ustvaril prave predstave, prav gotovo. Taki skoki humorja so prav otrokom lastni in jim ne bodo delali najmanjše težave. In: slikanice kupujejo tako in tako samo »boljše hiše«. Mislim si, da bo otrok v vsakem slučaju, kjer mu hodi kaj navskriž, letel k mami ali očetu — ni vrag, da mu ne bi ta dva rada in lahko razložila vse. Poleg tega se mi zdi, da sem imel baš v tej stvari srečno domislico in sem rešil nalogo, ki sem nasploh k nji stremel, spretno.

Tako torej mislim jaz. Ti? Ako ti pomislekov nisem omajal, piši mi, potem bom že kako predrugačil, a po mojem bi bilo nepotrebno in celo škoda. Lepo te pozdravljam!

Tvoj

Oton Župančič

Kdaj izidejo »Recenzentje«? Dolgo jo vlečeta! Kadar izidejo, pošlji takoj.

Kdaj je torej izšla knjiga »Lahkih nog naokrog«?

Na knjigi ni navedena tiskarna in tudi ne letnica izida.² Podatki o letu izida pa so v naših bibliografijah zelo različni in se ne ujemajo, kar je tudi pripomoglo k temu, da so to vmesno dobo Župančičevega ustvarjanja v otroški poeziji prezrli in nastanek pesmi iz te zbirke napačno tolmačili. (Glej: Joža Mahnič, Oton Župančič, str. 47 id.)

V bibliografiji za leto 1907—1912 je kot leto izida navedeno leto 1912; v Župančičevem »Jubilejnem zborniku« pa navaja J. Šlebinger letnico 1913, ki se nato ponavlja v vseh nadaljnjih takih pregledih. Da je ta letnica nepravilna, dokazujejo: 1. omenjena ocena v Slovanu; 2. če bi knjiga izšla za božič 1913, bi ne mogla biti zabeležena v »Slovenski

bibliografiji za l. 1907—1912« v izdaji »Slovenske Matice«. To bi ne bilo mogoče tudi zato, ker so knjige SM za leto 1913 izšle januarja 1914 (glej LZ 1914, str. 56: Nove knjige). Na podlagi teh navedb moremo torej trditi, da je knjiga »Lahkih nog naokrog« izšla ob koncu leta 1912 in je sporočilo v Slovanu (1914) samo približno.

Korekturni izvod sestoji iz izvornika, kjer so vsi teksti prelepljeni s slovenskim besedilom. Po raznih poskusih smo deloma odlepili slovenske tekste in ugotovili izvorni naslov knjige in nemške verze. Po dolgem iskanju po nemških knjižnicah (Dunaj, München, Erlangen, Fürth, Stuttgart, Berlin, Nürnberg) smo s pomočjo dr. Stanka Hafnerja, bibliotekarja Nacionalne knjižnice na Dunaju nazadnje le dobili iz knjižnice v Leipzigu mikrofilm knjige, ki ni popolnoma identična s slovensko izdajo. Tako je bilo mogoče opraviti skoraj popolno primerjavo prevoda z izvornikom, ki je izšel leta 1909 pod naslovom: Spiel und Scherz ein wenig Schmerz. Ein neues Buch von Gertrud Caspari mit Versen von Heinrich Meise. Verlag I. Löwensohn, Fürth in Bayern.³

Iz prvega pisma med Župančičem in založnikom vemo, da je dobil pesnik naročilo za prevod verzov k slikam. V pesnikovi zapuščini je ohranjen list pisarniške pole, kjer sta zabeležena dva poskusa prevoda po nemških tekstih; toda Župančič je to delo že v začetku opustil in ustvaril mimo nekvalitetnih slik nemškega alpskega značaja prisrčno novo, pristno domačo zbirko mladinske poezije.

Verjetno so ga k temu silili zelo povprečni in tudi slabi verzi neznanega nemškega pesnika H. Meiseja.

Za dokaz izvirnosti Župančičevih verzov bomo podali samo dva primera, ker nam prostor v listu ne dopušča obsežnejše primerjave. Prav tako ne bomo navajali sprememb, ki jih je pesnik opravil pri teh pesmicah v kasnejših izdajah, kar pa je dokaz, da se je rad vračal k tej svoji mladinski pesniški zbirki. Opustili bomo tudi zanimive zapiske iz zapuščine v zvezi s knjigo »Lahkih nog naokrog«.

DRACHENSPIEL

Steige, Drache, geschwind!
Dein Vater ist der Wind;
Deine Mutter war ein Ungetier.
Du armer Kerl bist von Papier.
Steige geschwind!

Daj — zmaj,
dvigni se visoko
nad poljé, nad loko,
čez goró poglej,
kaj je tam, povej!

Štajerska je vsa zelena,
a Koroška zamračena,
Krašovec pečine orje,
v solncu sveti se Primorje;
da spustiš me malo više,
videl bi tržaške hiše.

ABENDREISEN NACH DEM REGEN

Ha ho holdria! Wir tanzen hier herum.
Wir war'n den ganzen Tag zu Haus
Und guckten aus dem Fenster 'naus.
Das regnen war zu dumm.

Ha ho holdria! Jetzt noch ein lustig' Lied.
Die Sonne hat es gut gemacht
Und hat den Regen fortgelacht.
Gute nacht! Wir sind auch müd.

Trikrat naprej, trikrat nazaj —
Kralj Matjaž si izbira raj.
Gori in doli, trikrat okoli —
Kralj Matjaž si Alenko izvoli.
Trikrat po sredi, četrtič na kraj —
»Kralj Matjaž, daj Alenko nazaj!«
Rôke navskrižem — križa — kraža —
Turki, lovite kralja Matjaža!
Bijmo s petami, tok, tok, tok —
Konjič Matjažev — skok na skok!

Pesnice v izvirniku imajo naslove; Župančičeve so brez naslovov, ker jih pesnik ni hotel »iskati« (glej pripis k prvemu pismu).

Kakor oba navedena primera, tako bi nam taka paralelna primerjava celotne zbirke potrdila, da gre za popolnoma izvirno, novo pesniško zbirko otroške poezije Otona Župančiča. Čeprav je ta zbirka nastala v tujini, vendar je v njej odmev domovine.

Pesnice v slikanici »Lahkih nog naokrog« pa niso osamljen sad v tem članku prikazanega razdobja Župančičeve mladinske lirike. V zapuščini so ohranjeni zapiski, iz katerih moremo sklepati, da je pesnik v tem času pripravljal še nekatere druge podobne izdaje.

Zanimivo je tudi, da je Župančič prav v tem času poslal Slovenski Matici prispevek za zbirko »Slovenske narodne pesmi«. Ob koncu l. 1908 je v Bregenzu zapisal nekaj otroških ljudskih pesmi in dve uganki. Deloma je to gradivo izšlo v IV. knjigi navedene zbirke, manjši del pa je ostal še neobjavljen skupaj z zanimivim spremnim pismom.⁴

Leta, ki jih je Oton Župančič prebil v tujini, so zapustila v njegovem delu globoke sledove zrele ljubezni do domovine. O tem nam pričajo številne pesmi v »Samogovorih« (1908) in tudi nekatere pesmi v zbirki »V zarje Vidove« (1920). Ob dogodkih leta 1908, ki so že grozili, da bodo sprožili plaz ognjenega obračunavanja med imperialističnimi tabori, se je v pesniku zbudila skrb za prihodnost Slovencev (»... boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst?«).

Prve čase se Župančič, kakor omenjeno, ni že več kot štiri leta oglasil v naši mladinski literaturi iz lastnega nagiba. Toda ko je dobil naročilo, da bi k tujim slikam prevedel tuje verze, si je zaželel, da bi povedal otrokom »kaj čisto domačega, v besedi in sliki slovenskega«. Tedaj se je tudi spomnil tistih drobnih otroških ljudskih pesmic iz Dragatuša, s katerimi je s svojimi sovrstniki nagajal »Seljanom«, »Obršanom« ter zastavljal uganke in »napeljšival«. Z nedvoumno natančnostjo, kakor nam priča ohranjeno gradivo (»... zapisal sem jih po spominu; garantiram pa za natančnost, kajti znam jih na pamet bolj kot očenaš«), jih je zapisal in poslal v Ljubljano.

In kakor je pesnik vtkal v »Dumo« spomin na mlada leta (»Na Gregorjevo — otec, še več — se ptički ženili so —«), ko se je daleč od domovine spominjal naših vasi (»hiše so hišice, okna so okenca, nagelj iz oken lije zelen se po steni, rdeče se peni —«), ni mogel, da ne bi namesto tuje, sicer v slovensko besedo prelite misli napisal za mladi slovenski rod nekaj pristnega, iz svojega znova prebujenega vira mladinske lirike, kjer zveni prav tako kakor v zrelih pesmih te dobe, čustvo prave domovinske ljubezni (»Štajerska je vsa zelena...«).

Mladinske pesmi Otona Župančiča, ki so nastale v času od 1907 do 1910, predstavljajo torej posebno razdobje njegove mladinske lirike.

¹ Knjigarno je leta 1949 prevzela Državna založba Slovenije. Prevzem je vodil prof. B. Pregelj. Zal so pri tem propadli tudi trgovsko-poslovni dokumenti (pogodbe z avtorji, obračuni itd.), ki so važni posebno za moderno.

² Lahkih nog naokrog. Slikala Gertruda Gaspari. Verzi Otona Župančiča. Založil L. Schwentner v Ljubljani. (Str. 32 V. 48°.)

³ V slovenski izdaji je tiskovna napaka: Gaspari (prav: Caspari), kar je zavajalo k iskanju zveze s slikarjem M. Gasparijem.

⁴ Najbrž bo to gradivo objavljeno v »Slovenskem etnografu«.